

PRZYDATEK (84) *sb m*

-da- (43), -dâ- (27); -da- *KromRozm III, BibRadz (6), GrzegRóżn (2), Mącz (4), GrzegŚm (3), NiemObr, KlonŻal, LatHar, WujNT (9), KlonFlis*; -dâ- *Murm (2), OrzRozm, RejAp, KuczbKat (3), SkarJedn, SarnStat (5)*; -da- : -dâ- *BudNT (1:1), CzechRozm (5:6), ModrzBaz (3:1), CzechEp (5:6)*;
e jasne.

sg *N* przydatek (30). ◊ *G* przydatku (18). ◊ *A* przydatek (9). ◊ *I* przydatkiem (5); -em (2), -(e)m (3). ◊ *L* przydatku (4). ◊ *pl N* przydatki (5). ◊ *G* przydatk(o)w (1). ◊ *A* przydatki (4). ◊ *I* przydatki (4) *OrzRozm, ZapKościar (2), NiemObr, przydatkami (4) GrzegRóżn, CzechEp, WujNT (2)*; ~ -ami (3) *CzechEp, WujNT (2)*, -ami (1) *GrzegRóżn*. ◊ [*L* przydatk(a)ch, przydatk(o)ch.]

Sł stp: przydatek, przydatek, Cn notuje, Linde XVI (dwa z niżej notowanych przykładów) – XVIII w.

1. *Dodatek zwiększający ilość lub różnorodność; additamentum Mącz, Calep, Cn; accessio, corollarium Mącz, Cn; sequela Calep, Cn; adiectio Calep; coauctio, cumulus, parergum Cn (69)* : A gdyście wy one Czeskie kácerstwá z wielkimi przydatki do Polfki śwowolnie przyięli/ wżytki ty Prywileie/ y thy káptury maćie ná fye w they Exekucyey gotowe. *OrzRozm G; Additamentum, Przydáték/ Przycziná. Mącz 92b, 66b; GrzegŚm 7 marg; KuczbKat 115*; przez mnichy swoie łubtylnie fię w ludzi wkrádał [*papież Grzegorz pierwszy*]/ y one łobie y kościołowi łwe^{mu} Rzymfkiemu zniewalał: á to zwierzchnim nabożeństwem: y wymyślnemi ceremoniami/ y rozmaitymi przydatkami/ przedtym nigdy niełfychánymi/ áni widánymi: ktore on wynálał *CzechEp 333*; Adiectio – Przidatek, przimiot, przisáda. *Calep 24a, 12b, 22a [2 r.], [971]a*; Przed Gdańkiem Gęsia kárczmá ná ołtátku/ Ktorá iuż łobie miey miáłto przydátku/ Stąd iuż doiedzielz do łamey MOTLAWY/ Iák rycerz práwy. *KlonFlis Hv.*

przydatek czego [= do czego] (2): Powítał potym [*po Lutrze*] Zwinglius/ ktory Mfzą y z chlebowym Bogiem/ y ze wżytkami przydátkami iey z grunthu wywrocił *GrzegRóżn F4v, F4.*

przydatek ku czemu (1): *WróbŻółtGlab A3 cf Ze zdaniem przydawkowym.*

przydatek nad co (1): Superpondium – Nad wagę przidriek [*lege: przydatek*]. *Calep 1033a.*

przydatek czyj [w tym: pron poss (1), ai (1)] (2): Bo iest wielka moc przydátku ludzkiego/ iáko ono Kryftus mowił/ Zgwáćiliście wítawę Bożą dla wymyłtu wáłzego *GrzegŚm 7, 7.*

Ze zdaniem przydawkowym (1): Wfzakoż tho ku iey [*Anny z Gorki, wojewodziny krakowskiej*] łlachtetnołci iest przydatek niemały iz ona otcza łwego wielmoznego pana Łukałza z Gorki etc. Naprzod Całtellanem Poznańskim y nawyłfzim Starołtą Wielgopolfkim/ potim Voiewođą Poznańskim/ na ołtatek biskupem Kuiuawskim być widziała. *WróbŻółtGlab A3.*

a. *Dodatek, uzupełnienie w tekście lub zbiorze tekstów mówionych lub pisanych, dopisek; appendix Modrz, Calep, Cn; adiunctus JanStat; adiunctio, appendicula, coronis Cn (51)* : *KromRozm III B5v*; Coż tedy było po onym przydátku do podpárcia prawdy náłzey/ gdychmy mowili: Ták mi Bog pomagay y włzyfcy łwięci *RejAp 86*; Náđ to/ bárzo to wielka łmiáłość/ przydáwác co ábo wymowác/ ábo też ácz nic/ odmieniác z łłowá Bożego: á w tym to wywodzie/ ia widzę nie łádá przydatek: gdy łie tego wáżą mowić/ iz też tákże duch łwięty iest Bog iáko oćiec *CzechRozm 13v, 38v, 44, 130 [3 r.], 130v; ModrzBaz 137 źp; KlonŻal C2; Calep 83b*; po onych łłowiech Páńfkich: Bom nie przyłzedł

wzywac [prawiedliwych/ ale grzeŝnych: Graeckie księgi nie potrzebnie przydaią; Ná pokutę. ktore⁸⁰ przydátku w [tarych Graeckich nie było *WujNT przedm 13, przedm 13, s. 18 marg; SarnStat 60, 529.*

przydatek czego [= co jest przydane] (3): Iákoż niewiem/ áby fámo Adon/ to iest Pan/ bez przydátku ktorego z tych imienia/ iáko Iehowy/ ábo Elohim ábo Adonáy/ ábo Sábáot/ mogło być náleżione/ żeby Bogu á nie człowiekowi ŝłużyło. *CzechEp 301. Cf »przydatek słow«.*

przydatek czego [= do czego] (2): BibRadz *5v; A tákci ŝie rozumie on przydatek/ Iáko w niebie ták y ná ziemi. (marg) Przydatek trzećiey Proŝby. (-) KuczbKat 400.

przydatek w czym (3): BudNT przedm b3v marg; Przydátki niepotrzebne w Graeckim Teŝtámenćie. WujNT przedm 12 marg, przedm 23.

przydatek czyj [w tym: ai (5), G sb i pron (4), pron poss (3)] (12): mam te słowá/ zá przydatek Markioná Heretiká. *BudNT li3v; CzechRozm 69v; SkarJedn 74; wláfnego Apofztolskiego wyznánia słowo Boże nie plúie, procz fámych wymysłów y przydátkow ludzkich CzechEp 108; X(iędzá) K(anonika) to iest przydatek miał nas odkupić. Ale to iest bluźnierztwo podobne dawnym Sábellianom CzechEp 312, 116, 266, 267, 351; Tákoweć [proŝne mniemánia/ zá przydátki y wykręty ludzkimi iŝc muŝzą. NiemObr 163; Athánazyuŝ [...] te ŝłowá z Koŝćielnym przydátkiem zgodne/ ná końcu nápiŝał. LatHar 8; [Kaźda sekta ma swój przekład Nowego Testamentu] Kálwiniŝtowie Brzeŝki/ tákież z przydátkami miŝtrzew ŝekty ŝwoiey *WujNT przedm 2; [WiŝnOkaz 616 (Linde błędnie: przydawek)].**

*Z przytoczeniem (8): KuczbKat 400; Bo ielli názwisko to Almá nie ŝuży przez ŝię dorofłym dzieweczkom dla iákiego podeyźrzenia iedno z przydátkiem: áby znáczne było ich dziewictwo: A czemuŝby niewinne/ o ktorych żadney wátpliwoŝći niemáŝz/ miály być Almámi zwáne *CzechRozm 130; Napierwey mi tedy to przyczyta [ksiądz kanonik] iź by to moy miał być przydatek: ŝam przez ŝię. CzechEp 266, 266, 312, 340; A Mátt: 20.v22. w księgách Graeckich ten przydatek naydźiel: Y krztem ktorym ŝię ia krzcę/ być krzczeni *WujNT przedm 12; SarnStat 18.***

*Ze zdaniem przydawkowym (2): CzechRozm 130; Státut o ofkárzeniu mężobóyc/ znowu wźiąć y odnowić vmyŝlilifmy: y ten bęđziemy wypełniác do wyŝćia iedného roku/ z tym to przydátkiem: Iź mężobóycy ofkárzeni/ y przez nas do wieże ŝkazáni/ tákowá kaźń ná dnie w wieży máią ćierpieć rok y zupełné ŝeŝć niedźiel *SarnStat 608.**

W połączeniu z nazwą języka (1): Vide Appendicem in fine. Pátrż w przydátku łáćińskim ná koncu. *CzechRozm 253 marg.*

W połączeniach szeregowych (1): Azaż y tym fámy nie ŝá zgánione wŝytkie ludzkie wymyŝly/ przydátki/ vŝtawy? ktorych iáko też piŝmo ŝ. zákázuie/ ŝuchaymy. *CzechEp 116; [Ná tey náuce Iáŝney/ proŝtey/ [...] ŝczyrze (bez Konŝequeńciey y domyŝłów iákichkolwiek ludźi przydátkow/ vŝczerbkow y odmian) po proŝtu/ iáko proŝtacy oni Apoŝtołowie przeŝtawamy/ y przeŝtác wołá mamy. WiŝnOkaz 616 (Linde)].*

W przeciwŝtawieniu: »przydatek ... wláŝne piŝmo« (1): Gđziem też ktore ŝowo/ ktorego w Graeckim y Łáćińŝkim nie máŝz/ dla lepszego wyrozumienia przydác muŝiał/ tom dał inŝzą literą wydrukowác: ábyŝ poznał co iest przydátok/ á co wláŝne piŝmo. *WujNT przedm 20.*

W charakterystycznych połączeniach: przydatek gruby, mały, nie lada, niepotrzebny (3), ostateczny, wielki, znaczny.

Wyrażenia: »przydatek do ksiąg« = *appendix librorum* Modrz (3): Inŷy ŷpofob do zebránia ŷkárbu ziemŷkie⁸⁰ maŷ czytelniku opifány niŷey v tegoŷ Fricza/ w Przidatku do tich ksiąg. *ModrzBaz* 121v marg; Przydátek do ksiąg o popráwie Rzeczypoŷpolitey. *ModrzBaz* 137, 144v.

»przydatek słow« = *słowa dodane* (2): Przydatek *X(iądz) K(anonik)* zádaie mi tych słow Heb. 1. przez łamego ŷiebie. *CzechEp* 266 marg, 270.

Szeregi: »głoz a i przydatek« (1): Miedzy Apoŷtoły S. Pirwŷy Piotr: powiádaia [heretykowie]/ iŷ ieŷt pierwŷ[z]y w porzádku á w niedoŷtoynoŷci [lege: nie w doŷtojnoŷci]/ [...] Choćiaŷ to głozá y przydatek ich/ wŷákŷe y tymi łami fię tępiá *SkarJedn* 74.

»przydatek abo przypisek« (1): Annotácye/ to ieŷt przydátki/ ábo przypifki w tym Nowym Teŷtámenćie łá dwoiákie. *WujNT przedm* 23.

»przydatek i (abo) wykład« (3): A oŷobliwie pilni á poboŷni czytelnicy zá ty przydátki y wykłády [tj. objaŷnienia] Fráncuŷkiewy Bibliey powinni będa *BibRadz* *5v, *5v; fałŷzywemi przydátkami ábo wykłádami/ y nie ŷczyrym piŷmá S. przekłádánim/ tegoŷ fałŷzowánia bráćifŷkowi ŷwemu dopomaga [Czechowic]. *WujNT przedm* 7.

»wymyŷl i przydatek« (2): A tákbym im [ŷydom] naprzod ŷłowo Boŷe zálecał: gániać ludŷkie wymyŷły y przydatki. *CzechRozm* 69v; *CzechEp* 108. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]

2. *Dodatkowa zapłata, nadpłata, dopłata; auctarium, mantissa* Murm, *BartBydg*, *Mącz*, *Cn*; *supererogatio Cn* (13) : Mantissa, quod additur rei venditae, eyn zŷgob. Przydatek *Murm* 187; *BartBydg* 87; Auctarium, Przidátek. Podwyŷzenie mytá/ kiedy yeden przed drugim kupuyáć podwyŷlzá/ albo/ náddáye więcey nád drugiego, Alias, Podkupowánie. *Mącz* 20b, 208d; *SarnStat* 1165; [Symbolum Zubuŷ Przydátek *ArtNom Nv*].

przydatku ile ku czemu (1): yako my tho [...] vyednaly oplyesznyvy ŷrzebyecz y okopa grosy przydatku ku konyevy yego gnyademu ysz otho iusz nyemyal poŷzyucz [...] mykolaya Czozsznowŷkyego. *ZapWar* 1504 nr 1945.

Zwroty: »dać przydatku [nad co]« (1): y rzekłem iey/ s káď to koŷlę? á nie kráďzioneŷ? [...] Ale mi oná rzekłá/ Danoć mi to przydátku nád moy zarobek [*Dono datus est mihi supra mercedem*]. Alem ia iey nie wierzył. *BibRadz Tob* 2/15.

[»zapłacić przydatek«: Ze był potrzebny [tj. w potrzebie] Boleŷław/ wŷiał Brzeŷkie Kŷieŷtwo/ dla przydátku [...]. Henryk zdobywŷy fie ná pieniáďze v poddánym ŷwoich/ záplácił Boleŷławowi Kŷiaŷęćiu Brzeŷkiemu on przydatek. *BielKron* 1597 224.]

Wyrażenie: »przydatek pieniáďzy« (1): FRymárk imiēnia leŷáćego y dŷiedzictw/ [...] bądŷ to z iákim przydatkiem pieniáďzy áłbo innych którychkolwiek rzeczy/ bądŷ téŷ przez przydatku: [...] tákowy frymárk ná obie ŷtronie frymárczáćey/ ma fie zoŷtáwáć y mocnie á niezłomnie záchowan wiecznými czáfy. *SarnStat* 1165.

Szereg: »przydatek, (albo) przymiarek« (2): Auctarium. Zŷgab ader zumoŷz. Przydatek áłbo przymiárek. Mantissa, additamentum quod manu fit rei quae venditur. *Murm* 196; *BartBydg* 16b.

a. *Procent od poŷyczki* (3) :

Zwrot: »brać przydatek« [szyk zmienny] (3): Ten któryby nic ná lichwę nie dal/ áníby żadnego przydátku brał [*et amplius non acceperit*]/ kthoryby rękę íwą zawściągnął od złości/ [...] Onći íełth ípráwiedliwy/ on zápewne żyć będzie/ mowi Pan Bog. *BibRadz Ez 18/8, Ez 18/13, 17.*

Szereg: »lichwa i przydatek« (1): Iełliby nie czynił krzywdy vbogiemu/ áníby brał lichwy y przydátku [*amplius non acceperit*]/ Sądyby moje ípráwował *BibRadz Ez 18/17.*

3. Grunt położony i wymierzony poza zasadniczym łanem lub włóką (2) : [slachetny pan adam Gofztomsky kupyel dom y wlokęę [...] zewłzytkemy przydatkami czo nalyełzy ku ty wloczye *SłownikKsiągSądKościer 1571/152*; ciż sołtyśi płacą z przydatków 1fl. 20 gr. *InwBiskWłocł 1582/253.*]

[*przydatek do czego:* Są jeszcze do tych włók przydatki *LustrWpol II 189. Cf* »do rol przydatek«.]

[*przydatek czyj:* jest tego folwarku w każde pole po 10 włók okrom przydatków kmiecych, które są kmieciom odjęte, a w miasto tego dano im insze role pod Izdębnem *LustrMaz I 86.*]

Wyrażenie: »rolny przydatek, [przydatek rol(ej), do rol, z rol]« (2): Pierwłze dzieci zostały przy domu naroznym alias Posadowłkim i na psi gasie [*tj. uliczce*] przy dwu domkach, y przy mielcuchu ze włzytkimi rolnemi przydatki, takze y ogrodami *ZapKościer 1580/6v, 1580/6v*; [Są teź tam przydatki z ról, które kmiecie trzymają, płacą wszytcy [...] fl. 0/10/0 *LustrMaz I 39*; Dań. – Kmiecie w tej wsi mają przydatki do ról, z których płacą dani z każdego przydatku na włóce per 1 kor. owsa *LustrMaz I 42, I 39*; Ludzie [...] opowiedali, iż p. Jan Boruczki, [...] odjął gruntu własnego tej wsi Rachutowo, rolej przydatków 44, a każdego przydatku wzdłuz iest staj 3; na których przydatkoch zbudował sobie folwark *LustrWpol II 230, 241, 246*].

Synonimy: **1.** *dokład, przyczyna, przyczynek, przymiara, przymiarek, przymiot, przysada; a. przypis, przypisek; 2. naddawek, przydawek, przymiarek; 3. przymiarek.*

Cf **NADDATEK, PRZYDAWEK**